

דוד ישעיה זלברבוש

(כמלאת שבעים וחמש שנה להולדתו)
מאת ש. ארנסט

זה מביא גם לעיוות דיון; הרושם ההתולעי אינו יכול להיות עמוק ולהשפיע השפעה מתמירה. לפיכך הם רוב ספורי זלברבוש בני שעתם. בכל זאת ברור כי יש עוד מה להציל מתוך ספוריו וציוריו המרובים, ההרותים בסגולת ההומור העברי. ואם גם בתור יצירות ספרותיות אמנותיות, אין להם ערך של קימא—בכל זאת יש ערך לספוריו בתור אוצר בלום של טפוסים וצללים, ההולכים לתהום הנשית. בתור ספורים כאלה בודאי שיש לספורי זלברבוש מקום בארון הספרים שלנו.

וכשאנו מחברים על זלברבוש עלינו לעמוד גם על ערכו לתולדות ההשכלה בגליציה. כאן יכירנו מסומו בין הד"ר רובין, ברנדשטטר וכו'. כזה האחרון תאר גם הוא בספוריו המון אנשים גלויים, מחזות חיים תפלים, צרופי מנהגים ותמונות אשר הדבק המאחד אותם, העלה באשה—אך, כפי שהעיר כבר יעקב שטיינברג בספרו „רשימות“ (עמ' 192) תאר זלברבוש את כל זה בעין טובה, מבלי לנגוע בקבעת המסורת של חיי היהודים. הצדיקים הרמאים והמאמינים התמימים מתנועעים אצלו בתוך אויר של הומור, אשר אף פעם לא יחסר בו מעט נחת; גם הערמה המתחפשת מעוררת אצל הקורא צחוק של הנאה. הזעף אשר בספורי סמו לנסקין. אינו אצלו. זלברבוש מביט על גבוריו מתוך אספקלריא מאירה: גם החסידים התמימים יכולים להושע על נקלה—מדי השבילם. אופן השגה זה עשה את ספוריו לבני שעתם, אך ע"י סגולת ההומור ניתנת שם ושאריית לו בספרותנו.

דוד ישעיה זלברבוש, שאת חג יובלו השבעים וחמש חגנו עתה סופרי ישראל שבוינה, שיוך לסוג אותם הסופרים המועטים מדור העבר החיים עוד אתנו היום, שצורתם אינה קבועה וברורה בספרותנו. אין זאת אומרת, כי זלברבוש חסר את הפרצוף העצמי, שרק הוא הנותן זכות לסופר לתפוס מקום בספרות. הכונה רק כי קויו העצמיים מפוזרים ולא מרוכזים עד שקשה לתת לקורא תאור נכון ממהלך יצירתו הספרותית.

זלברבוש גולד בא' כסלו שנת תרט"ו בעיר זלשציר בגליציה. בילדותו נתחנך על ברכי חסידים ולמד עד שנת העשרים לימי חייו אך גפ"ת ונושאי כליהם. בשנת תרל"ה נשא אשה בת ארינדר של אחד הכפרים הסמוכים לעירתו. בכפר „הציץ ונפ" גע" קצת והתחיל ללמוד גרמנית וגם דקדוק השפה העברית. שני דברים שנחשבו בזמן ההוא לאפיק פורסית גמורה.

עבודתו הספרותית התחילה בשנת תרל"ח. אז פרסם ב„המביט“ את ספורו הראשון „תמת אהבה“. בשנת תר"מ התחיל לערוך את העתון השבועי „התור“, שבו פרסם הרבה דברים ספרותיים בשמות הברויים „איש יהודי ו„בן ישראל“. בשנת תרמ"ב נסע לרומניה, כדי להכיר את חיי יהודי יומניה, את אורח החיים שתאר אח"כ בדפים מפוגי הרמעות של ספורו „רמעת עשוקים“ (נדפס בכנסת ישראל כרך ב'). גם ספורו זה מגלה לפנינו זלברבוש את כל הקהות והחשכות שבמצד רומניה. כל הספור הוא זעקת-חמס כלפי רומניה העושקת.

זלברבוש קנה לו שם בספורו זה וכמו כן בספורים הבאים אחריו: „זכרונות“ (לבוב, תרמ"ה); „כה הבת“; „חדשים גם ישנים“, „נפש אחת מישראל“ המעידים על מחברם, שהוא בעל תפיסה ריאליסטית, המתאר את החיים בכל אורותיהם וצלליהם. יש בזלברבוש גם הרבה ממדת בן ארצו, המספר החביב מ. ד. ברנדשטטר, כמוהו גם הוא כותב ספוריו מתוך בריחות והרחבת הדעה. הוא מראה בהם את טוב טעמו, חדרו וגם את השקפתו החודרת בחיים. הוא מתאר בהם המון אנשים גלויים, מחזות חיים תפלים, צרופי מנהגים מגור חכים—והכל מתוך עין שקופה ובהירה, מבלי לנרוע בקדשי המסרת של האומה. יש אשר נמצא בספוריו עוקציות, אבל אין בהם התמרמרות; יש אשר לעגו מר ומהתלתי כחצים שנונים, אבל לא ידתיחו את דמינו. הם נקראים בעונג ורק בתשוקה קלה יביאו על שפתנו. יען כי יחוסו של זלברבוש נוח וחביב לכל מיני הבריות, המתהלכות בעולמו של הקדוש ברוך הוא. אין בספורי זלברבוש על בן טקום לא לאותה האימה הזעומה אשר בספורי סמולנסקין, אף לא לאותה ההתרגנות נגד הרבנים והומרותיהם, שיש למצוא בספורו של ברודס „הדת והחיים“. אצל זלברבוש הדת והחיים מתמוזגים אהרדי, ואין כל מלחמה ביניהם.

דגש ההתולע—זהו יסוד יצירתו של זלברבוש. אך יחס כזה אל החיים, עם כל היופי הכרוך בו, פוגם על הרוב בשלימות האמנותית. דגש ההתולע גובר על רגשות הסופר ושולט בכל הושי, אינו רואה רק את הצד המנוחך של הדברים ולפעמים